

Κοινωνικά αίτια της διαμάχης για το δασόκτημα

Τα όρια του πρώτου Ελληνικού Κράτους, όπως προέκυψαν μετά το τέλος του ενιάχρονου ένοπλου αγώνα, καθορίστηκαν από το Πρωτόκολλο του Λονδίνου της 24ης Ιανουαρίου/3ης Φεβρουαρίου 1830, το οποίο υπέγραψαν οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής: η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία. Τα όρια αυτά εκτεινόταν από τις εκβολές του Αχελώου στα δυτικά ως τις εκβολές του Σπερχειού στα ανατολικά και περιελάμβαναν την Εύβοια, τις Β. Σποράδες, την Σκύρο και τις Κυκλάδες μαζί με την Αμοργό.

Σύμφωνα με το Πρωτόκολλο, οι Τούρκοι, οι οποίοι εξακολουθούσαν να κατέχουν την Εύβοια και την Αττική, όφειλαν να αποσυρθούν μέσα σε ένα χρόνο, υπό τον όρο ότι θα αποζημιώνονταν για την ακίνητη περιουσία τους. Λόγω όμως της πτώχευσης του Ελληνικού Κράτους, το σχέδιο αυτό δεν ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί και ο Καποδίστριας, κυβερνήτης τότε της Ελλάδας, έκανε έκκληση στους πλουσίους Έλληνες της διασποράς και τους Φιέλληνες να έρθουν και να αγοράσουν τις τουρκικές ιδιοκτησίες. Η έκκληση εισακούστηκε από πολλούς πλουσίους Έλληνες και ξένους που ήρθαν στην Εύβοια και αγόρασαν τη γη από τους Τούρκους που αποχωρούσαν.

Μεταξύ των ξένων που αγόρασαν Τουρκικές ιδιοκτησίες ήταν και ο Eduard Noel, συγγενής του Λόρδου Βύρωνα, ο οποίος το 1832 αγόρασε μέρος του σημερινού δασοκτήματος. Το μέρος γύρω από το χωριό Δράζι αγοράστηκε από έναν άλλο Άγγλο, τον Charles Holt Bracebridge και προστέθηκε αργότερα στο δασόκτημα.

Η οριστική ενσωμάτωση της Εύβοιας στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε μόνο τον Μάρτιο του 1833 από την κυβέρνηση του Βασιλιά Όθωνα που ενθρονίστηκε από τις Μεγάλες Δυνάμεις μετά από τη δολοφονία του Καποδίστρια.

Η κυριότητα επί του δάσους που περιλαμβάνονταν στο κτήμα, η οποία είχε αναγνωρισθεί από τον Hadji Ismael Bey, εκπρόσωπο της Τουρκικής κυβέρνησης για τη μεταβίβαση των τουρκικών ιδιοκτησιών στην Εύβοια και την Αττική, αμφισβητήθηκε από την κυβέρνηση του Όθωνα και τελικά αναγνωρίστηκε από την Επιτροπή για την Πώληση των Τουρκικών Ιδιοκτησιών το 1837.

Ο Eduard Noel ανήκε στη φθίνουσα βρετανική αριστοκρατία του δεκάτου ενάτου αιώνα, η οποία απειλείτο από τα ανερχόμενα μεσαία στρώματα και ενοχλείτο από την μιζέρια και την ασχήμια που παρήγαγε ο βιομηχανικός πολιτισμός. Η άφιξή του στην Ελλάδα το 1832 μαζί με τους φίλους του, C. Mueller και de Fellenberg, δεν είχε μεγάλη σχέση με το ιδεολογικό ρεύμα του "φιλελληνισμού" που είχε εμπνεύσει τον συγγενή του Λόρδο Βύρωνα πριν από χρόνια.

Η σκληρή πραγματικότητα της Επανάστασης και η κατάσταση που επικρατούσε στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος, δεν επέτρεπαν τη διατήρηση της ρομαντικής ιδεολογίας που κινητοποιούσε την προηγούμενη γενιά, της οποίας ο φωτισμένος φιλελευθερισμός είχε ηττηθεί από την απολυταρχική-συντηρητική, κοινωνική τάξη που επικρατούσε μετά το Συνέδριο της Βιέννης του 1814 σε ολόκληρη την Ευρώπη. Για τους νέους φιέλληνες, η Ελληνική Επανάσταση ήταν ελπιδοφόρο μήνυμα και υπόσχεση για έναν διαφορετικό ουτοπικό κόσμο που θα αναδυόταν μέσα από την αναβίωση του Αρχαίου Πνεύματος. Τα κίνητρα του Noel πρέπει να αναζητηθούν μάλλον σε ένα άλλο κίνημα της εποχής, ίσως όχι λιγότερο ουτοπικό, αλλά σίγουρα πολύ πιο συντηρητικό: Το "φιλεκπαιδευτικό" κίνημα της σχολής Pestalozzi. Ήρθε στην Ελλάδα γνωρίζοντας πολύ λίγα για τη χώρα, αλλά με φιλόδοξα εκπαιδευτικά σχέδια στο μυαλό του που τα είχε εμπνευσθεί από τη δική του σχολική εμπειρία. Παιδί τον είχαν στείλει να μαθητεύσει στο "Hofwyl", ένα φημισμένο γεωργικό σχολείο κοντά στη Γενεύη, στο οποίο φοιτούσαν γόνοι αριστοκρατικών οικογενειών από όλα τα μέρη του κόσμου. Εκεί γνώρισε τους μελλοντικούς συνεταίρους του Mueller και de Fellenberg, του οποίου ο πατέρας --ενθουσιώδης και αυτός μαθητής του Pestalozzi-- ήταν ο ιδρυτής του σχολείου.

Οι πεσταλότσιες εκπαιδευτικές αρχές του Hofwyl είχαν ως βάση μια φωτισμένη, αλλά συντηρητική κοσμοαντίληψη με κεντρική ιδέα την ευγένεια των χειρωνακτικών αγροτικών εργασιών. Η γεωργία συνεπώς και όχι η βιομηχανία θα έπρεπε να είναι η βάση μιας έντιμης ζωής και η επιστήμη και ο ορθολογισμός θα έπρεπε να υπηρετούν τη βελτίωση της γεωργίας και, ως εκ τούτου, της ανθρώπινης ζωής. Το σχολείο του de Fellenberg ήταν ταυτόχρονα και ένα πρότυπο αυτοχρηματοδοτούμενο αγρόκτημα, όπου οι μαθητές έκαναν τις χειρωνακτικές εργασίες.

Αυτό το κλειστό και αυταρχικό περιβάλλον προοριζόταν να χρησιμεύσει ως πρότυπο για τη δημιουργία ενός δικτύου παρόμοιων σχολείων που θα συνέβαλαν στην αλλαγή της κοινωνίας μέσω της παιδείας και της σκληρής εργασίας. Ο de Fellenberg, ο οποίος πίστευε ότι ο πραγματικός πλούτος μιας κοινωνίας βασίζεται στην καλή μόρφωση και την εργατικότητα των πολιτών που την απαρτίζουν, παρέμεινε σε όλη τη διάρκεια της ζωής του απόστολος της δημόσια παρεχόμενης εκπαίδευσης. Ωστόσο, ο de Fellenberg δεν ήταν επαναστάτης. Τον μικρόκοσμο του Hofwyl αποτελούσαν δυο διαφορετικά ιδρύματα, ενωμένα στο ίδιο σχολικό προαύλιο: Το σχολείο για τους φτωχούς και το "Μεγάλο Σπίτι", το σχολείο για τις ανώτερες τάξεις. Τα δύο κοινωνικά άκρα --οι μεσαίες τάξεις δεν εκπροσωπούντο στο σπαρτιατικό φαλανστέριο του Hofwyl-- συμβίωναν χωρίς πολλές επαφές μεταξύ τους. Η κοινωνική διαστρωμάτωση, σύμφωνα με τις αντιλήψεις του de Fellenberg, αποτελούν μέρος του θεϊκού σχεδίου για την κοινωνική αρμονία.

Η σπουδαιότητα των ιδεών αυτών για το νεοσύστατο Ελληνικό Κράτος έγκειται στο γεγονός ότι ο Καποδίστριας, πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας, όχι μόνο γνώριζε το Hofwyl, αλλά και συνήθιζε να πραγματοποιεί παρατεταμένες επισκέψεις στο σχολείο κατά τα συχνά ταξίδια του στην Ελβετία. Αργότερα μάλιστα ήθελε να δημιουργήσει ένα ελληνικό τμήμα στο Hofwyl για την εκπαίδευση μελλοντικών καθηγητών, αλλά το σχέδιό του αυτό δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ.

Είναι συνεπώς πιθανόν ότι ο Καποδίστριας γνώριζε και ίσως προωθούσε τα σχέδια του E. Noel. Η δολοφονία του Καποδίστρια, ο θάνατος του νεαρού de Fellenberg από ελονοσία στην Εύβοια καθώς και οι δυσκολίες με τους ντόπιους αγρότες ματαίωσαν τελικά τα σχέδια του E. Noel.

Αυτό που παρέμεινε, ωστόσο, ήταν η "φιλεκπαιδευτική" και πατριαρχική-φιλανθρωπική του στάση, η οποία αντιμετωπιζόταν με δυσπιστία από τους ντόπιους αγρότες. Γι' αυτούς, η χειρωνακτική εργασία ήταν κατάρρα και αναγκαιότητα. Δεν εκτιμούσαν την εκπαίδευση και δεν ήθελαν να μεταβάλλουν τον παραδοσιακό τρόπο ζωής τους. Έχοντας συνηθίσει να ζουν κάτω από την Τουρκική εξουσία που ασκείτο από την μακρινή Χαλκίδα, δεν μπορούσαν να καταλάβουν ούτε την παρουσία του Noel στο κτήμα, ούτε την προσωπική του παρέμβαση στις αγροτικές τους ασχολίες.

Ο αγρότης τυφλοβατεί μόνος του. Ο ιδιοκτήτης ζει στην Αθήνα ή την Χαλκίδα, ο καπιταλιστής στην Κωνσταντινούπολη, τη Βιέννη ή το Λονδίνο". Με αυτόν τον τρόπο περιγράφει το 1871 ένας επισκέπτης του δασοκτήματος τη συμπεριφορά των ιδιοκτητών γειτονικών κτημάτων, οι οποίοι διαδέχθηκαν τους Τούρκους (Wyse, 1871, σ. 222)

Μακροπρόθεσμες επενδύσεις, ιδίως στο δάσος, το οποίο θεωρείται κοινό κτήμα, όπως το νερό ή ο αέρας, φαίνονταν παράλογες στα μάτια των αγροτών.

"Πολύ μικρή αξία αποδίδουν στα δένδρα και το δάσος εξακολουθεί να υποφέρει. Όλοι συνομωτούν εναντίον του, από τις κατσίκες ως τους δασοφύλακες. Ο διπλασιασμός τους, ως μόνο μέτρο για τη διάσωση του δάσους, χωρίς να αυξηθεί ο μισθός τους ή να βελιωθεί το επίπεδο τους, θα αύξανε και θα επέτεινε την καταλήστευση. Ο κ. Noel επιτηρεί και ως έναν βαθμό προστατεύει το δάσος: το ίδιο όμως δεν ισχύει για τους άλλους γαιοκτήμονες που είναι οι γείτονες του. Παραπονείται με πίκρα για κάποιον Ηγούμενο της Μονής του Ταξιάρχη κοντά στο Κανδήλι. Ο Ηγούμενος κόβει τα δένδρα χωρίς αναστολές. Μισθώνει το δικαίωμα κοπής κατά το τουρκικό έθιμο, 10 δρχ. ανά ξυλοκόπο και ανά μήνα και τους αφήνει ελεύθερους να κόβουν κατά βούληση σε ορισμένες προκαθορισμένες περιοχές. Ο κ. Noel διαμαρτυρήθηκε αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Ο καλός Ηγούμενος, ένας άξιος άνθρωπος στον δικό του τομέα, απάντησε ήρεμα: "Τι πειράζει; Πώς να βρω λεφτά αλλιώς; Οι διάδοχοί μου θα φροντίσουν και αυτοί τον εαυτό τους" - και συνεχίζει να κόβει, έτσι που το όμορφο βουνό, που παλιότερα καλυπτόταν από δάσος, τώρα είναι σχεδόν φαλακρό". (Wyse, σ. 235)

Η περιγραφή αυτή της κρατούσας νοοτροπίας την οποία έδωσε ο Sir Thomas Wyse το 1871, αποκαλύπτει καθαρά την διάσταση που υπάρχει μεταξύ των δύο ασύμβατων συστημάτων αξιών και χρονικών προοπτικών.

Ο E. Noel, όπως και ο συμπατριώτης του και άλλοι επισκέπτες του δασοκτήματος, απελπιζόταν με τους κυκλοθυμικούς αγρότες "κάτω από τον ζυγό μιας πίστης που μετατρέπει τις μισές μέρες του χρόνου σε αργίες και γιορτές και τους κρατά υποσιτισζόμενους τις άλλες μισές" (Taylor, σ. 254). Αντίθετα, η προτεσταντική στάση ζωής του E. Noel, η οποία καθοριζόταν από το καλβινιστικό "l'homme propose et Dieu dispose", ("Ο άνθρωπος προτείνει και ο Θεός διαθέτει") μια φράση που συχνά επαναλάμβανε στα γράμματά του προς τη Λαίδη Bygon (αδημοσίευτα ακόμη) μετά από μια ενθουσιώδη περιγραφή ενός νέου σχεδίου που

είχε στο μυαλό του, πρέπει να ήταν πλήρως ακατανόητη στους αγρότες. Αυτοί ανέμεναν μια τελείως διαφορετική συμπεριφορά από έναν γαιοκτήμονα και σίγουρα ξαφνιαζόντουσαν από το γεγονός ότι 'δεν κρατούσε τη θέση του', κάνοντας βρώμικες γεωργικές εργασίες --μια 'χαμηλή' απασχόληση-- χωρίς ωστόσο να παύει να θεωρείται ανώτερός τους. Ήταν δύσκολο για τους Έλληνες αγρότες, μετά από τόσα χρόνια τουρκικής εξουσίας, να καταλάβουν πως οι νέοι ιδιοκτήτες τους συμπεριφέρονταν ως ίσος προς ίσο, τόσο με την εργασία τους, όσο και δίνοντας οι ίδιοι το παράδειγμα πριν το ζητήσουν από τους άλλους' είναι η εξήγηση που δίνει ο Alexandre Buchon που επισκέφθηκε το δασοκτήμα το 1841. (Buchon, σ. 46).

Το αίτιο αυτό της διένεξης δεν έπαψε να υπάρχει. Τα στερεότυπα που ανεπτύχθηκαν και από τις δύο πλευρές λόγω της εγγενούς ακατανοησίας παρέμειναν όπως φαίνεται αναλλοίωτα ως τα σήμερα και υποβόσκουν σε κάθε διένεξη μεταξύ των ιδιοκτητών του δασοκτήματος και του τοπικού πληθυσμού. Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει μια ισχυρή τάση στον ελληνικό αγροτικό πληθυσμό να απορρίπτει κάθε πατερναλιστική επιβολή τεχνολογικών ή κοινωνικών βελτιώσεων. Οι λόγοι είναι δύο:

Πρώτον, οι αγροτικές κοινότητες έχουν μακρά παράδοση αυτοδιοίκησης - οι τουρκικές αρχές εμφανίζονταν μόνον ως εισπράκτορες των φόρων και ως τιμωρός εξουσία. Οι παραδοσιακά σκεπτόμενοι άνθρωποι δεν ήσαν σε θέση να αντιληφθούν το σύγχρονο Ελληνικό κράτος με όρους διαφορετικούς από αυτούς με τους οποίους αντιλαμβάνονταν το Οθωμανικό κράτος.

Δεύτερον, η μετάβαση σε σύγχρονες μορφές σκέψης και συμπεριφοράς συνοδεύεται πάντα από προηγούμενη κοινωνική ρήξη. Σε καμιά περίπτωση δεν πέτυχε μια μεταρύθμιση όταν προσπαθήθηκε να επιβληθεί από το κράτος --πολύ δε μάλλον από φιλανθρώπους ή ευαγή ιδρύματα. Η αλλαγή στη στάση ζωής υπήρξε συνεπώς πάντα προϊόν μιας στρατηγικής προσαρμογής, σε ατομική και προσωπική βάση, στην μεταβαλλόμενη πραγματικότητα. Χωρίς να είναι αποτέλεσμα αλλαγής στη συνολική φιλοσοφική θεώρηση, ο 'εκουσυχρονισμός' παραμένει συχνά μόνον μερικός.

Η πατερναλιστική συμπεριφορά που συνεχώς επέδειξε η οικογένεια των Noel-Baker έχει οδηγήσει σε βαθειά αντιπάθεια εκ μέρους του τοπικού πληθυσμού, γεγονός που αναγνωρίζεται σήμερα από τον ίδιο τον κ. F. Noel-Baker, που συνόψισε την κατάσταση στο εξής ανέκδοτο:

'Μετά από μια αποτυχημένη δολοφονική απόπειρα κατά του Σουλτάνου, ένας ύποπτος οδηγείται μπροστά του, ώστε να αναγνωρίσει ο Σουλτάνος αν αυτός ήταν ο δράστης. Κοιτώντας τον προσεκτικά, ο Σουλτάνος είπε: 'Πάρτε τον από 'δω και αφήστε τον να φύγει. Δεν είναι δυνατόν να προσπάθησε ο άνθρωπος αυτός να με σκοτώσει. Δεν θυμάμαι να τον έχω ποτέ ευεργετήσει'.

Ιστορικό της ιδιοκτησιακής διένεξης

Η ιστορική εξέλιξη του δασοκτήματος Noel-Baker μετά το 1837 συνοδεύεται από μια συνεχή διένεξη μεταξύ των Βρετανών ιδιοκτητών τους από τη μια πλευρά και του ντόπιου πληθυσμού από την άλλη. Σχηματικά μπορεί κανείς να χωρίσει την ιστορία του δασοκτήματος σε τέσσερις χαρακτηριστικές φάσεις:

- Τη 'φάση της αρχικής εγκατάστασης' , από το 1837 ως τον θάνατο του E. Noel το 1889,
- Τη 'φάση της σταθεροποίησης' από το 1889 ως την άφιξη των προσφύγων από την Καπαδοκία το 1923,
- Τη 'φάση των απαλλοτριώσεων από το 1923 ως τη μεταπολίτευση το 1974,
- Τη φάση της ανοικτής διένεξης' από το 1974 και μετά.

Η 'φάση της αρχικής εγκατάστασης' , 1837-1889

Κατά τη διάρκεια της φάσης αυτής που αρχίζει μετά την οριστική αναγνώριση της κυριότητας επί του δάσους διαμορφώνεται η βασική υποδομή. Το 1836, ο E. Noel παντρεύεται την Francis Isabelle Doyle που έρχεται να ζήσει μαζί του στο Αχμέτ Αγά. Ένα χρόνο μετά, ο E. Noel αγοράζει από τον C.H. Bracebridge το κτήμα γύρω από το Δράζι και το ενσωματώνει στο Αχμέτ Αγά. Το 1841, ο Carl Mueller, παλιός συμμαθητής του, γίνεται συνέταιρος του και αγοράζει το μισό από το ενοποιημένο κτήμα. Ο Carl Mueller έρχεται στη συνέχεια και εγκαθίσταται με τη γυναίκα του στο Αχμέτ Αγά. Οι δύο οικογένειες μετακομίζουν στο καινούργιο σπίτι που κτίστηκε στο κτήμα. Μαζί οργανώνουν την εκμετάλλευση του δάσους και δημιουργούν την αναγκαία υποδομή.

Παράλληλα πραγματοποιούν έργα για την καλή στράγγιση των χωραφιών και κατασκευάζουν πέτρινα σπίπα για τους αγρότες, ένα σχολείο και μια εκκλησία.

Η κύρια δυσκολία που αντιμετωπίζουν είναι η απροθυμία των ντόπιων να συμμετάσχουν στα αναπτυξιακά αυτά έργα --ούτε καν να σκάψουν τις στραγγιστικές τάφρους για τα χωράφια ή να κτίσουν τα σπίπα. Ήταν συνεπώς αναγκαίο να εισαχθούν εργάτες από άλλες περιοχές. Οι περισσότεροι από τους εργάτες αυτούς ήταν Αρβανίτες, τους οποίους ο Ε. Νοελ εκτιμούσε πολύ ως λιτοδίαιτους, σκληρά εργαζόμενους και πειθαρχημένους ανθρώπους.

Οι σχέσεις με τον ντόπιο πληθυσμό ήταν φεουδαρχικές και οι αγρότες ήταν υποχρεωμένοι να παραδίδουν τη μισή παραγωγή στους γαιοκτήμονες.

Η δυσaréσκεια οδήγησε το 1870 στην ποινική δίωξη του γιού του Franc που κατηγορήθηκε ως συνένοχος των ληστών που είχαν απαγάγει και δολοφονήσει μια ομάδα διπλωματών, δύο από τους οποίους ήταν Βρετανοί ('Ληστεία του Δήλεσι'). Έναν χρόνο αργότερα το Κακούργοδικείο αθώνει τον F. Noel από την κατηγορία της συνενοχής. Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι ένα σημαντικό στοιχείο της κατηγορίας ήταν, μεταξύ άλλων, το γεγονός ότι οι ληστές ήταν Αρβανίτες και είχαν συγγενείς και φίλους ανάμεσα στους μισητούς Αρβανίτες που δούλευαν στο δασόκτημα.

Όπως φαίνεται, πολιτική του δασοκτήματος ήταν η απασχόληση ανθρώπων που ανήκαν σε εθνικές μειονότητες. Εκτός από τους Αρβανίτες εργάτες, Βλάχοι και Σαρακατσάνοι βοσκοί ενθαρρύνονται να εγκατασταθούν στο δασόκτημα. Απόγονοι των εθνικών αυτών ομάδων εξακολουθούν να ζουν σήμερα στο Προκόπι, κατά τα φαινόμενα πλήρως αφομοιωμένοι με τον ντόπιο πληθυσμό, αλλά έχοντας συνείδηση της καταγωγής τους.

Τρία χρόνια πριν από τον θάνατο του Ε. Noel το 1889, το κτήμα έφθασε στο μέγιστο μέγεθος του ύστερα από την ενσωμάτωση 90.000 στρεμμάτων δάσους, βοσκοτόπων και καλλιεργούμενων εδαφών στην Φαράκλα, τα οποία μέχρι τότε ανήκαν στους Έλληνες εφοπλιστές Γκουρδή και Τομπάζη από την Ύδρα και την εξαγορά του μέρους που ανήκει στον Carl Mueller, ο οποίος πέθανε το 1884.

Η φάση της σταθεροποίησης 1889-1923

Μετά το θάνατο του Ε. Noel το 1889, το κτήμα κληρονομεί ο γιός του Franc, ο οποίος γεννήθηκε το 1845 και παντρεύθηκε το 1886 την Edith-Helen Werner. Πρώτη ενέργεια του Franc Noel μετά το θάνατο του πατέρα του ήταν να πουλήσει μεταλλευτικά δικαιώματα επί των κοιτασμάτων λευκόλιθου και άλλων ορυκτών στην ΑΕ Δημοσίων και Ιδιωτικών Επιχειρήσεων, πρόδρομο του μετέπειτα Ομίλου Σκαλιστήρη. Οι πωλήσεις αυτές δικαιωμάτων και η ακόλουθη πώληση 1000 στρεμμάτων δάσους στην ίδια εταιρεία σηματοδοτούν την απαρχή της βιομηχανικής εποχής για την περιοχή. Μέχρι τότε η εξόρυξη του λευκόλιθου γινόταν από μικρές Ελληνικές και Αγγλικές εταιρείες, αλλά όχι σε βιομηχανική κλίμακα.

Η φάση αυτή της ιστορίας του δασοκτήματος μπορεί να θεωρηθεί ως η πιό ειρηνική. Ο Franc Noel είχε καλή φήμη ανάμεσα στο ντόπιο πληθυσμό για τη δράση του ως γιατρού. Η κόρη του, Ειρήνη, εθελόντρια νοσοκόμα κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους και τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο παρασημοφορήθηκε μάλιστα για τις υπηρεσίες της προς την Ελλάδα. Το 1915 παντρεύεται τον Philip Baker και το όνομα της οικογένειας γίνεται από τότε Noel-Baker.

Το 1919 πεθαίνει ο Franc Noel και το κτήμα περνά στα παιδιά του, την Ειρήνη που κληρονομεί το Αχμέτ Αγά και το μισό Δράζι και τον Βύρονα που κληρονομεί τη Φαράκλα και το άλλο μισό Δράζι. Ένα χρόνο αργότερα γεννιέται ο Francis Noel Baker.

Η φάση των απαλλοτριώσεων 1923-1974

Το 1923, έναν χρόνον μετά την ήττα του Ελληνικού Στρατού στην Μικρά Ασία, οι πρώτοι πρόσφυγες φθάνουν στο Αχμέτ Αγά. Προέρχονταν από το Προκόπι (Uerguer) της Καπαδοκίας και ανήκαν στους τουρκόφωνους ελληνορθόδοξους μειονοτικούς πληθυσμούς της Μικράς Ασίας.

Η αφομοίωση των μαζών των προσφύγων θα ήταν αδύνατη χωρίς ριζική αγροτική μεταρύθμιση και απαλλοτρίωση των μεγάλων ιδιοκτησιών. Μολονότι το δασόκτημα των Noel-Baker είχε εξαιρεθεί από τις απαλλοτριώσεις αυτές ως αναγνώριση εκ μέρους της Ελληνικής κυβέρνησεως της ανθρωπιστικής δραστηριότητας της Ειρήνης Noel-Baker κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων, η ίδια αρνήθηκε την προνομιακή αυτή μεταχείριση. Έτσι το 1926, 14.950 στρέμματα καλλιεργουμένων χωραφιών απαλλοτριώθηκαν και μοιράσθηκαν στους πρόσφυγες αλλά και τους ντόπιους ακτήμονες.

Η απαλλοτρίωση συμπληρώθηκε το 1955, όταν άλλα 5.188 στρέμματα μοιράσθηκαν στους ντόπιους καλλιεργητές. Έναν χρόνο αργότερα πεθαίνει η Ειρήνη Noel-Baker και η κυριότητα του κτήματος μεταβιβάζεται στο γιό της Francis. Ωστόσο, η κυριότητα επί του πλατανοδάσους στην κοιλάδα του Κηρέα καθώς και επί της κοίτης του ποταμού εξακολουθούσε να αμφισβητείται μέχρι το 1961, οπότε πιστοποιήθηκε με διάταγμα του Υπουργείου Γεωργίας.

Κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, το κτήμα είχε καταληφθεί από τον Ιταλικό στρατό. Οι Noel-Baker υποχρεώθηκαν να καταφύγουν στην Αγγλία. Στην περιοχή έδρασαν διάφορες αντιστασιακές ομάδες αλλά δεν έχουν βρεθεί γραπτά στοιχεία για τις δραστηριότητές τους. Σύμφωνα με προφορικές πληροφορίες των ντόπιων η δράση ανταρτικών ομάδων, με επικεφαλής τον "Καπετάν-Ανάτο" ήταν έντονη και κατά την περίοδο του εμφυλίου πολέμου, οπότε οι εκτάσεις του "τσιφλικού" είχαν μοιραστεί σε ακτήμονες χωρικούς. Μεγάλο μέρος από το σπίτι των Noel-Baker, συμπεριλαμβανομένης της βιβλιοθήκης, καταστράφηκαν από τυχαία πυρκαγιά το 1942. Μετά το τέλος του εμφυλίου τα πράγματα ξαναγύρισαν στην προηγούμενη κατάσταση, οι ιδιοκτήτες επέστρεψαν και το σπίτι ξαναχτίστηκε με βάση το αρχικό σχέδιο.

Ο Philip Noel-Baker έχει πολιτική δράση, τόσο κατά τη διάρκεια του Πολέμου, όσο και κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Το 1959 τιμήθηκε με το Βραβείο Nobel Ειρήνης για τις προσπάθειές του στον τομέα του αφοπλισμού. Ήταν μέλος του Εργατικού Κόμματος και εκλεγόταν βουλευτής από το 1936 ως το 1961. Συμμετείχε στην κυβέρνηση Churchill από το 1942 ως το 1945 και στη μεταπολεμική Εργατική κυβέρνηση από το 1945 ως το 1951.

Ο γιός του Francis ήταν επίσης βουλευτής του Εργατικού Κόμματος κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου. Η περίοδος αυτή συμπίπτει όμως με τον Εμφύλιο Πόλεμο στην Ελλάδα (1944-1949), στον οποίο η Αγγλία έπαιξε έναν άμεσο και εξαιρετικά αμφιλεγόμενο ρόλο. Λαμβάνοντας ακόμη υπόψη την Κυπριακή κρίση που επακολούθησε και την εθνική διένεξη μεταξύ Ελλάδος και Μ. Βρετανίας, είναι ευνόητοι οι λόγοι για τους οποίους οι Noel-Baker αντιμετωπιζόνταν εχθρικά, τόσο από την κομμουνιστική, όσο και από τη μη κομμουνιστική "Αριστερά".

Αυτή η "Αριστερά", όρος που χρησιμοποιούσαν οι αρχές για να χαρακτηρίσουν όλους όσους δεν συνεργάζονταν ενεργά με τις δεξιές μεταπολεμικές κυβερνήσεις, έχει ισχυρή εκπροσώπηση ανάμεσα στον προσφυγικό και εργατικό πληθυσμό της ευρύτερης περιφέρειας. Η φιλανθρωπική δράση του "Ιδρύματος Β. Ευβοίας", το οποίο είχε δημιουργηθεί από τον Francis Noel-Baker με σκοπό την βελτίωση των συνθηκών ζωής στην περιοχή, δεν βοήθησε στη βελτίωση της εικόνας, αλλά αντίθετα συνέβαλε στην επιδείνωση της "πολιτικής" αντιπάθειας, γιατί εμφανιζόταν ως η άλλη όψη της ίδιας καταπιεστικής πολιτικής. Η συνέχιση των δραστηριοτήτων αυτών κατά τη διάρκεια της δικτατορίας συνδυάστηκε με κατηγορίες συνεργασίας με το καθεστώς.

Η φάση της ανοικτής διένεξης από το 1974 και μετά.*

Η πτώση της δικτατορίας το 1974, μετά από τα δραματικά γεγονότα της Τουρκικής κατάληψης της μισής σχεδόν Κύπρου και γενικής στρατιωτικής κινητοποίησης που έφερε την Ελλάδα στο χείλος του πολέμου με την Τουρκία, απελευθέρωσε τις πιο αποκλίνουσες κοινωνικές δυνάμεις που μέχρι τότε καταπιέζονταν από το στρατιωτικό καθεστώς και συνοδεύθηκε από μια βαθιά αμφισβήτηση της Ελληνικής κοινωνίας.

Στο κλίμα αυτό της γενικευμένης αναταραχής, προφανής στόχος ήταν η οικογένεια Noel-Baker και το δασόκτημα στο Προκόπι. Το 1975, αναπτύχθηκε στο Προκόπι ένα διεκδικητικό κίνημα με μοναδικό αίτημα την εκδίωξη του "Αγγλου τσιφλικά Baker" (σωματείο 9ης Μάη). Το κίνημα αυτό δεν περιορίστηκε στο τοπικό επίπεδο, αλλά σύντομα έγινε σημαντικό πολιτικό θέμα.

Η αντίδραση της κυβέρνησης στο κίνημα διαμαρτυρίας που σε ορισμένες περιπτώσεις πήρε βίαιη μορφή (πράξεις δολιοφθοράς, εμπρησμοί, κτλ.) ήταν να ανακηρύξει το δάσος ως "διακατεχόμενο", δηλαδή αμφισβητήσιμης κυριότητας διεκδικούμενης από το δημόσιο, με βάση απόφαση του Υπουργείου Γεωργίας που εκδόθηκε στις 14.8.1975.

Βασιζόμενη στην απόφαση αυτή, λαμβάνοντας υπόψη την ένταση στις σχέσεις ανάμεσα στον πληθυσμό του Προκοπίου και του F. Noel-Baker, η Νομαρχία Χαλκίδας ανέστειλε την ισχύ της διαχειριστικής έκθεσης, απαγορεύοντας με τον τρόπο αυτό την εκμετάλλευση του δάσους. Η αναστολή αυτή έχει από τότε παραταθεί επανειλημμένα με αποτέλεσμα να έχουν σταματήσει οι εργασίες στο δάσος. Κατά αυτών των διοικητικών αποφάσεων, ο F. Noel-Baker έχει προσφύγει στο Δικαστήριο, αλλά η υπόθεση εκκρεμεί ακόμη και δεν υπάρχει μέχρι στιγμής τελεσίδικη δικαστική απόφαση.

Η μορφή και η ένταση της διένεξης γύρω από το δασόκτημα Noel-Baker, ιδιαίτερα κατά την τελευταία φάση, ήταν προϊόν του πολιτικού και πολιτιστικού κλίματος που επικρατούσε κατά την περίοδο αυτή.

Οι τριτοκοσμικές ιδεολογίες, κοινός τόπος μεταξύ των διανοουμένων στις αρχές τις δεκαετίας του '70, έγιναν το κυριάρχο ιδεολογικό πλαίσιο του μαζικού κινήματος που αναπτύχθηκε μετά την πτώση της δικτατορίας.

Κοινό στοιχείο όλων αυτών των ιδεολογιών ήταν η τάση τους να μεταθέτουν τις ευθύνες για τη στρατιωτική δικτατορία, τη στρεβλή οικονομική ανάπτυξη, την αποτυχία του Ελληνικού στρατού στην Κύπρο και όλες τις κακοτυχίες της Ελληνικής κοινωνίας σε έναν αφηρημένα έχθρό, τον "ιμπεριαλισμό" και τη δράση ξένων πρακτόρων. Οι συνήθειες πολιτικές αναλύσεις της εποχής, επηρεασμένες από τις θεωρίες της "dependencia", των "άνισων ανταλλαγών" και τις θεωρίες των "ριζοσπαστών" οικονομολόγων απετέλεσαν το υπόβαθρο του ταχύτατα ανερχόμενου σοσιαλιστικού κινήματος καθώς και των τότε αναπτυσσομένων "αριστεριστών".

Οι νέες εισαγόμενες ιδεολογίες συγχωνεύθηκαν με την παραδοσιακή κομμουνιστική άποψη σύμφωνα με την οποία ήταν μια ημι-φεουδαρχική κοινωνία κάτω από την κυριαρχία του ιμπεριαλισμού και με το κύμα "λαϊκισμού" που κυριώς εκφραζόταν από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Ο Noel-Baker, ο ξένος "λατφουντίστας", ο πολιτικός στην υπηρεσία της Βρετανικής κυβέρνησης κατά τον Εμφύλιο Πόλεμο, ο φίλος της βασιλικής οικογένειας και συνομιλητής της χούντας, ήταν ένα μοναδικό παράδειγμα που ταίριαζε απόλυτα στο θεωρητικό πλαίσιο που περιγράψαμε, ιδίως όσον αφορά την αγροτική κοινωνία στην Ελλάδα: Μετά από τις επανειλημμένες απαλλοτριώσεις των ιδιοκτησιών, που υπερέβαιναν τα 250 στρέμματα, είναι δύσκολο να βρεθεί "λατφουντίστας", ενώ το κύριο πρόβλημα της γεωργίας είναι πολύ περισσότερο το μικρό μέγεθος των οικογενειακών γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

Η τοπική "ιστορική" δυσαρέσκεια και το κοινωνικό κίνημα "αγροτών" που ζήτησαν να πάρουν τη γη που κατείχε ένας ξένος γαιοκτήμονας ήσαν μέσα στις συνθήκες που επικρατούσαν την εποχή αυτή, καθαρή ενσάρκωση του μανιχαϊστικού πολέμου που κατά τα άλλα διεξαγόταν στο επίπεδο της θεωρίας.

Σήμερα, η ένταση δεν είναι εμφανής και οι τριτοκοσμικές αντιιμπεριαλιστικές θεωρίες δεν προκαλούν αίσθηση. Παρατηρήσαμε, ωστόσο, ότι τα στερεότυπα που καλλιεργήθηκαν κατά την περίοδο αυτή διατηρούνταν αναλλοίωτα κάτω από την επιφάνεια. Αυτό ισχύει όχι μόνο για την πλειονότητα των κατοίκων της περιοχής, αλλά και για την πλειονότητα της επαγγελματικής και διοικητικής elite. Ακόμη και αν το θέμα δεν κινητοποιεί τους ανθρώπους έξω από την περιοχή, η εικόνα ενός αμφιλεγόμενου Άγγλου τσιφλικά και αγροτών που πολεμούν για τα δικαιώματά τους εξακολουθεί να αποτελεί μέρος της πολιτικής κουλτούρας, ακόμη και πέρα από την πολιτική Αριστερά.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γενική οικονομική περιγραφή

Η κύρια οικονομική δραστηριότητα στην ευρύτερη περιφέρεια είναι η εξόρυξη και κατεργασία του λευκόλιθου.

Λίγα μόνο άτομα είναι αποκλειστικά γεωργοί, βοσκοί, ρηινοσυλλέκτες ή δασεργάτες. Ωστόσο, οι περισσότεροι από τους απασχολούμενους από τις μεταλλευτικές εταιρείες ασχολούνται κατά μερική απασχόληση και με τη γεωργία καλλιεργώντας κυρίως τα οικογενειακά κτήματα.

Ο τριτογενής τομέας είναι ανεπτυγμένος στο Μαντούδι και το Προκόπι και περιλαμβάνει κυρίως εμπορικά καταστήματα, ταβέρνες και εσπατόρια.

Ο τουρισμός, εκτός από τους προσκυνητές στον Όσιο Ιωάννη το Ρώσσο στο Προκόπι καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, δεν είναι ανεπτυγμένος. Μόνο το Προκόπι αποτελεί σταθμό για τους τουρίστες και τους παραθεριστές που πηγαινούν ή επιστρέφουν από τα παραθεριστικά κέντρα της Β. Εύβοιας.

Από περιφερειακή άποψη, το σύνολο της περιφέρειας ανήκει στην κατηγορία "δ" σύμφωνα με το νόμο 1246/87, εκτός από το Προκόπι και το Μαντούδι που ανήκουν στην κατηγορία "γ".

Η ΕΟΚ θεωρεί επίσης ότι το σύνολο της περιφέρειας εκτός από το Μαντούδι και το Προκόπι ανήκει στις προβληματικές περιοχές σύμφωνα με τη Οδηγία 268/75.

Πρωτογενής τομέας

Γεωργία

Η κυριότερη αρδευόμενη περιοχή καλλιεργειών είναι ο κάμπος του Μαντουδίου με έκταση 6.500 στρεμμάτων. Το υπόλοιπο των καλλιεργουμένων εκτάσεων της ευρύτερης περιφέρειας αποτελείται από φτωχά ορεινά εδάφη, κατάλληλα για καλλιέργειες οπωροφόρων. Η μέση ιδιοκτησία δεν υπερβαίνει τα 20 στρέμματα και δεν επαρκεί για να εξασφαλίσει σε μια οικογένεια ικανοποιητικό εισόδημα --εφόσον οι μέθοδοι καλλιέργειας και εμπορίας των προϊόντων δεν εξορθολογιστούν ριζικά.

Τα κίνητρα ωστόσο γι' αυτόν τον εξορθολογισμό είναι ασθενή γιατί η γεωργία δεν θεωρείται παρά συμπληρωματική απασχόληση. Συνεπώς, στόχος των περισσότερων ευκαιριακών καλλιεργητών δεν είναι η μεγιστοποίηση των εσόδων, αλλά η βελτιστοποίηση τους με κριτήριο την διατήρηση της επένδυσης σε κεφάλαιο και εργασία σε όσο το δυνατόν χαμηλότερα επίπεδα. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο το μεγαλύτερο μέρος των καλλιεργουμένων εδαφών χρησιμοποιείται για καλλιέργειες που δεν απαιτούν εντατική εργασία --κυρίως σταριού και άλλων δημητριακών.

Ωστόσο, κατά τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί μια σημαντική μετατόπιση προς την καλλιέργεια καλαμποκιού και λαχανικών. Η μετατόπιση αυτή, η οποία ενθαρρύνεται από το Γραφείο Γεωργικής Ανάπτυξης, έγινε δυνατή χάρη στην εκμηχάνιση της γεωργίας και την αύξηση των εκτάσεων που καλλιεργούνται από τους αποκλειστικά γεωργούς (2-3% του πληθυσμού), οι οποίοι μισθώνουν ή σπανιότερα αγοράζουν τα χωράφια αυτών που απασχολούνται εκτός του πρωτογενούς τομέα.

Τα εδάφη στην κοιλάδα του Κηρέα και του κάμπου του Μαντουδίου είναι γόνιμα και κατάλληλα για την καλλιέργεια του καλαμποκιού. Οι γεωργοί παραπονούνται ωστόσο για υψηλά επίπεδα υγρασίας που οφείλεται σε ανεπαρκή στράγγιση.

Η χρησιμοποίηση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων είναι εντατική (150 kg/στρέμμα για τα δημητριακά, 100 kg/στρέμμα για τα λαχανικά) και ανορθολογική. Η γνώμη της μοναδικής γεωπόνου που απασχολείται στο Γραφείο Γεωργικής Ανάπτυξης στο Μαντούδι και είναι υπεύθυνη για όλη την ευρύτερη περιφέρεια, σπάνια ακολουθείται γιατί οι γεωργοί επαφίονται περισσότερο στη γνώμη των γειτόνων τους.

Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί υπάρχουν μόνο στα χαρτιά και οι προσπάθειες για ομαδικές καλλιέργειες από

3-4 γεωργούς πρέπει να θεωρηθούν ότι έχουν αποτύχει. Η Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών στο Μαντούδι λειτουργεί μόνο ως κέντρο για τη συλλογή των δημητριακών και του καλαμποκιού, για την καταβολή των ενισχύσεων στους γεωργούς και τους κτηνοτρόφους και ως υπηρεσία για τη γεωργική ασφάλιση. Η εμπορία των άλλων προϊόντων είναι δύσκολη και οι γεωργοί διαμαρτύρονται ότι δυσκολεύτηκαν να πουλήσουν την περισινή σοδιά των φασολιών εξ αιτίας των χαμηλών τιμών που προσέφεραν οι έμποροι (σύμφωνα με τους υιγόμενους, οι τιμές ήταν κατά 30% χαμηλότερες από τις τιμές της προηγούμενης χρονιάς).

Κτηνοτροφία

Η κτηνοτροφία στην ευρύτερη περιφέρεια δεν είναι ιδιαίτερα σημαντική και οι κατά πλήρη απασχόληση κτηνοτρόφοι είναι λίγοι και μεγάλης ηλικίας: περίπου 4 οικογένειες στο Μαντούδι, 4 στο Προκόπι και 15 στη Δαφνούσσα, οι οποίοι όμως είναι ταυτόχρονα και γεωργοί.

Στο σύνολο της ευρύτερης περιφέρειας υπάρχουν μόνο 80 αγελάδες, 6.750 πρόβατα (260 οικόσιτα), 12.400 κατσίκια (2.000 οικόσιτα) και δύο χοιροτροφεία (το ένα κοντά στο Μαντούδι, το άλλο στο Πήλι) με σύνολο 400 θηλυκών (απογραφή 1985). Σύμφωνα με την ίδια απογραφή, το Προκόπι έχει 50 πρόβατα και 750 κατσίκια και η Δαφνούσσα 400 και 700 αντίστοιχα. Ο ακριβής αριθμός των ζώων που βόσκουν στο δάσος της περιοχής της μελέτης δεν είναι γνωστός γιατί έχει παρατηρηθεί ότι υπάρχουν βοσκοί που φέρνουν τα κοπάδια τους παράνομα.

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται είναι αρχαϊκές και η υποδομή υποτυπώδης. Λίγα από τα μαντριά κατασκευάζονται σήμερα με τον παραδοσιακό τρόπο από πλεγμένα κλαδιά και ακόμη λιγότερα είναι κατασκευασμένα από πέτρα. Τα περισσότερα ζώα διατηρούνται σε ακατάλληλα κρύα στέγαστρα κατασκευασμένα πρόχειρα από τσίγκους. Αυτό οδήγησε πριν από ένα χρόνο σε εκτεταμένη καταστροφή, κατά την οποία εκατοντάδες ζώα ψόφησαν καταπλακωμένα από τα στέγαστρα που κατέρρευσαν μη μπορώντας να συγκρατήσουν το βάρος του χιονιού.

Εκτός από την οικιακή κτηνοτροφία, υπάρχουν δύο σύγχρονα εκκολαπτήρια, το ένα αριστερά στο δρόμο από το Προκόπι προς τη Δαφνούσσα και το άλλο κοντά στο Μαντούδι. Και τα δύο ανήκουν στην ίδια εταιρεία που έχει κτηνοτροφία σε όλη την Εύβοια (Κελαϊδίτης). Τα δύο αυτά κτηνοτροφεία υπέστησαν μεγάλες ζημιές από τις σφοδρές χιονοπτώσεις του χειμώνα του 1987. Απασχολούν ως και 10 άτομα το καθένα και η δυναμικότητά τους είναι 150.000 κοτόπουλα.

Μελισσοκομία

Η μελισσοκομία αποτελεί σημαντική συμπληρωματική δραστηριότητα στην ευρύτερη περιφέρεια. Υπάρχουν 6.000 μελίσσια (400 από τα οποία παραδοσιακά). 3.000 από αυτά ανήκουν στην κοινότητα της Στροφυλιάς, όπου βρίσκεται και η έδρα του Μελισσοκομικού Συνεταιρισμού. Άλλα σημαντικά κέντρα είναι το Προκόπι, με 1.700 μελίσσια και το Πήλι με 1.900. Το μέλι πουλιέται επί τόπου στο Προκόπι και τις άλλες κοινότητες από πρατήρια του συνεταιρισμού. Οι τιμές είναι ικανοποιητικές (750 δρχ./kg) και η παραγωγή 15 kg μελιού από κάθε μελίσι επιτρέπει την εξασφάλιση ενός σημαντικού συμπληρωματικού εισοδήματος.

Ένα από τα προβλήματα για την επέκταση της δραστηριότητας αυτής είναι ο ημινομαδικός χαρακτήρας της: Τα μελίσσια συνήθως μετακινούνται από θέση σε θέση ανάλογα με την εποχή, προκειμένου να βρουν οι μελίτσες επαρκή φυσική τροφή. Ορισμένες φορές τα μελίσσια μεταφέρονται ως την Πελοπόννησο.

Δασοπονία & ρηπνοσυλλογή

Η περιγραφή της φυσικής κατάστασης και το ιστορικό της εκμετάλλευσης του δασοκτήματος Προκοπίου περιλαμβάνονται σε άλλα τμήματα της μελέτης. Στο σημείο αυτό θα προσπαθήσουμε να σκιαγραφήσουμε τις νομικές, οικονομικές και κοινωνικές πλευρές της δασοπονίας στην περιφέρεια που υπάγεται στο Δασαρχείο Λίμνης, δεδομένου ότι τόσο το δασόκτημα Προκοπίου όσο και η ευρύτερη περιφέρεια ανήκουν στη δικαιοδοσία του Δασαρχείου Λίμνης και υπόκεινται στη δασική και αναπτυξιακή του πολιτική.

Έμφαση θα δοθεί στη ρηπνοσυλλογή, κυρίως λόγω του Δασοβιομηχανικού Συγκροτήματος που σχεδιάζεται να ιδρυθεί στη Β. Εύβοια, ίσως κοντά στην Ισπαιά, με δυναμικότητα που υπερβαίνει κατά πολύ τις σημερινές

τοπικές παραγωγικές δυνατότητες. Ο εξορθολογισμός και η αύξηση της παραγωγικότητας που θα επιδιωχθούν θα οδηγήσουν κατά πάσα πιθανότητα σε εντατικές μορφές εκμετάλλευσης. Αυτό συνεπάγεται μείωση των ειδών και αποψιλωτική δασοπονία, δημιουργία ομηλικών συστάδων, εισαγωγή περισσότερο παραγωγικών ξενικών ειδών, διάνοιξη νέων δασικών δρομών κτλ.

Σήμερα, τα δάση είναι παραμελημένα, η ξήλευση είναι περιορισμένη και πολλές φορές αυθαίρετη και παράνομη και η παραγωγή ρητίνης μειώνεται. Η δυναμικότητα της περιοχής, αν αναπτυχθεί σωστά, είναι ωστόσο μεγάλη. Το δάσος, μαζί με τους βοσκοτόπους και τους αγρούς καταλαμβάνει έκταση 917.380 στρεμμάτων. Περιλαμβάνει τα δάση του όρους Καλβάρι (880 μ) και του Ξηρού Όρους (991 μ.) προς τα ανατολικά, του Κανδηλίου, στο οποίο περιλαμβάνεται και το δασόκτημα Προκοπίου, προς τα ΝΔ και φθάνει ως τους πρόποδες της Δίρφεως στα ΝΑ. Η χαλέπειος πεύκη, σημαντική για την παραγωγή ρητίνης, καταλαμβάνει 381.720 στρέμματα ή 55,7 % της ολικής δασικής έκτασης. Μικτά δάση κεφαλλονιακής ελάτης και μαύρης πεύκης στην ορεινή ζώνη καλύπτουν 228.520 στρέμματα ή 39,8% του συνόλου. Σημαντικό ρόλο στην παραγωγή ρητίνης αναμένεται να παίξουν και τα 103.200 στρέμματα καμένου δάσους (πυρκαγιά του 1977) υπό τον όρο ότι θα εφαρμοσθούν από το Δασοβιομηχανικό Συγκρότημα οι προβλεπόμενες σύγχρονες μέθοδοι εξαγωγής της ρητίνης απ' ευθείας από τους κορμούς και τις ρίζες των πεύκων.

Κύριο εμπόδιο για την ορθή διαχείριση και εκμετάλλευση των δασών είναι το ιδιοκτησιακό τους καθεστώς. Καλύτερα διαχειριζόμενα είναι τα δημόσια δάση, τα οποία μέχρι το 1983 τελούσαν υπό την άμεση διαχείριση και εκμετάλλευση που ασκούσε η Κρατική Εκμεταλλευση Δασών του Δασαρχείου. Μετά το 1983 ωστόσο η εκμετάλλευση ανατίθεται δυνάμει του Προεδρικού Διατάγματος 126/1983 στους Δασικούς Συνεταιρισμούς που συγκροτούνται για το σκοπό αυτό.

Η άλλη κατηγορία, τα ιδιωτικά δάση, τελούν στις περισσότερες περιπτώσεις υπό ένα ιδιότυπο καθεστώς που είναι απόρροια των συνθηκών κατά τη μετάβαση από το Οθωμανικό ιδιοκτησιακό καθεστώς στο καθεστώς που διαμορφώθηκε από το νεοσυσταθέν Ελληνικό Κράτος. Δεδομένου ότι ο οθωμανικός νόμος δεν αναγνώριζε ιδιοκτησιακά δικαιώματα επί δασών, οι συναλλαγές μεταξύ των απερχομένων Τούρκων και των νέων ιδιοκτητών που αγόραζαν τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις μαζί με τα παρακείμενα δάση δεν είχαν νομική υπόσταση μέχρι το 1837, όταν η Επιτροπή Διαφιλονικουμένων Δασών εξέτασε τα πωλητήρια συμβόλαια και ανεγνώρισε τα δάση ως ιδιοκτησία των προσώπων που τα αγόρασαν. Ωστόσο, οι εργασίες της Επιτροπής ουδέποτε συμπληρώθηκαν και ένα πολύπλοκο καθεστώς εξακολουθεί να διέπει πολλά από τα διαφιλονικούμενα δάση μέχρι σήμερα. Τά δάση αυτά ονομάζονται "διακατεχόμενα", δηλαδή μικτής κρατικής και ιδιωτικής κυριότητας, μολονότι στις περισσότερες περιπτώσεις οι "ιδιοκτήτες" των δασών δεν έχουν παρά δικαίωμα εκμετάλλευσης ενώ η κυριότητα ανήκει στο δημόσιο. Εκτός αυτού, ο διαμελισμός της δασικής ιδιοκτησίας απαγορεύεται, τόσο για τα πλήρως ιδιωτικά, όσο και για τα διακατεχόμενα δάση. Αυτό οδήγησε σε συλλογική ιδιοκτησία των δασοκτημάτων από μεγάλο αριθμό κληρονόμων των αρχικών ιδιοκτητών. Στις περιπτώσεις αυτές, η εκμετάλλευση των δασών ασκείται από συνεταιρισμούς στους οποίους είναι υποχρεωτική η συμμετοχή όλων των συνιδιοκτητών.

Για να συμπληρώσουμε τις μορφές δασικής ιδιοκτησίας πρέπει να αναφέρουμε και τα κοινοτικά δάση καθώς και τα δάση που ανήκουν σε μοναστήρια και που τελούν υπό ιδιαίτερο νομικό καθεστώς. Τέτοιου είδους μοναστική ιδιοκτησία είναι τα δάση της Μονής Γαλατάκη, το οποίο συνορεύει και εκτείνεται προς τα νότια του δασοκτήματος Προκοπίου. Αναγκαστικός συνεταιρισμός εκμεταλλεύεται το δάσος του Μαντουδίου. Ωστόσο, ούτε αυτός ο συνεταιρισμός, ούτε και οι υπόλοιποι ιδιοκτήτες δασών έχουν υποβάλει στο Δασαρχείο Λίμνης διαχειριστικές μελέτες κατά τα τελευταία 20 χρόνια.

Η μη εκμετάλλευση των δασών έχει οδηγήσει στην ανάπτυξη ενός πολύ πυκνού υπωρόφου πλατύφυλλων-αιφυλλών θάμνων που σχετίζονται οικολογικά με την χαλέπειο πεύκη. Κάθε μελλοντική εκμετάλλευση θα απαιτούσε εκτεταμένες εργασίες καθαρισμού προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβαση των δασεργατών και των ρηπνοσυλλεκτών στα δένδρα. Ωστόσο, ούτε οι ιδιώτες ιδιοκτήτες, ούτε οι συνεταιρισμοί ή οι ρηπνοσυλλέκτες είναι πρόθυμοι να προβούν στις αναγκαίες επενδύσεις. Το έργο αυτό αναλαμβάνει το Δασαρχείο, αλλά τα αποτελέσματα δεν είναι ικανοποιητικά. Η καλύτερη κατάσταση των δημοσίων δασών σε σύγκριση με τα ιδιόκτητα διαφαίνεται από το γεγονός ότι η παραγωγή ρητίνης ανά στρέμμα στο δημόσιο δάσος των Παπάδων είναι 56 kg ενώ η μέση παραγωγή δεν υπερβαίνει τα 20 kg. Ένα άλλο πρόβλημα είναι η ηλικία των ρηπνοσυλλεκτών, 60% των οποίων είναι άνω των 40 ετών, 29% άνω των 50 ετών και μόνο το 11% έχει ηλικία μικρότερη των 30 ετών.

Το Δασαρχείο Λίμνης έχει εκπονήσει μια προκαταρκτική μελέτη σχετικά με τα έργα υποδομής που θεωρεί αναγκαία για τη δημιουργία του Δασοβιομηχανικού Συγκροτήματος. Σύμφωνα με τη μελέτη αυτή, προτείνεται ο καθαρισμός του δάσους, η κατασκευή νέων δασικών δρόμων που θα βελτιστοποιήσουν την απόσταση ως τα δέντρα και η συντήρηση του υπάρχοντος δικτύου δασικών δρόμων. Ένας από τους προτεινόμενους δρόμους θα οδηγεί από τη Δαφνούσα στην Γκουρζοράχη στα νότια όρια της περιοχής της μελέτης και θά έχει μήκος 1.850 μ. Η προτεινόμενη βέλτιστη πυκνότητα δασικού οδικού δικτύου είναι 13 μ./ha και η μέση απόσταση προς τα δέντρα 384 μ. Σήμερα, στην ζώνη της χαλεπίου πεύκης στην περιοχή της μελέτης είναι 11.25 μ./ha αλλά η μέση απόσταση προς τα δέντρα 445 μ. Αναμένεται συνεπώς ότι θα προταθεί η διάνοιξη και άλλων δρόμων.

Τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν σύμφωνα με τη μελέτη προκειμένου να βελτιωθούν ώστε να γίνουν τα δασικά επαγγέλματα περισσότερα ελκυστικά στους νέους είναι:

1. Καλύτερη πληροφόρηση για τα πλεονεκτήματα που προσφέρει το επάγγελμα του ρητινοσυλλέκτη.
2. Διοικητική βοήθεια για την καλύτερη οργάνωση των συνεταιρισμών
3. Λήψη μέτρων ώστε το επάγγελμα του ρητινοσυλλέκτη να εξομοιωθεί με το επάγγελμα του βιομηχανικού εργάτη. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν:
 - α. Συμμετοχή των ρητινοσυλλεκτών στο Ταμείο Ανεργίας
 - β. Παροχή οικογενειακών επιδομάτων, παρομοίων με αυτά που χορηγούνται στους βιομηχανικούς εργάτες.
 - γ. Απαλλαγή των δασικών οχημάτων από τη φορολογία
 - δ. Θέσπιση τιμών ασφαλείας για την παραγόμενη ρητίνη.

Στο θεσμικό επίπεδο, η μελέτη προτείνει την τροποποίηση των νόμων περί ρητινεύσεως, ώστε να επιτραπεί η εφαρμογή εντατικότερων μεθόδων συλλογής. (Αύξηση της επιφανείας του φλοιού που επιτρέπεται να αφαιρεθεί, μείωση της μέγιστης απόστασης μεταξύ δύο 'πληγών', χρησιμοποίηση χημικών ουσιών).

Η ίδρυση του Δασοβιομηχανικού Συγκροτήματος αποβλέπει στην τόνωση του φθίνοντος κλάδου της ρητινοπαραγωγής στην περιοχή. (Το παραδοσιακό εργοστάσιο κατεργασίας της ρητίνης στην Ριτσώνα έχει κλείσει και η μεγάλη πυρκαγιά του 1977 ήταν ένα ακόμα σοβαρό πλήγμα).

Ωστόσο οι προτεινόμενες αλλαγές και τα έργα θα έχουν σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις και θα πρέπει να μελετηθούν και να προσεχθούν ιδιαίτερα. Ειδικά η συλλογή της ρητίνης είναι δυνατόν να γίνεται με νέες τεχνικές που δεν προκαλούν μεγάλες πληγές στα δέντρα.

Η ίδρυση του Δασοβιομηχανικού Συγκροτήματος προωθείται από την ΕΛΕΒΜΕ, κρατική εταιρεία που κατά κύριο έργο ειδικεύεται στις μεταλλευτικές επιχειρήσεις. Η ΕΛΕΒΜΕ έχει αναθέσει σε Φινλανδική εταιρεία την εκπόνηση μελέτης σκοπιμότητας, η οποία έχει περατωθεί αλλά δεν είναι κοινοποιημένη. Από προσωπικές επαφές ωστόσο διαπιστώθηκε ότι η δυναμικότητα του Συγκροτήματος προβλέπεται να είναι 10.000 τόννοι ανά έτος, δηλαδή το ήμισυ της συνολικής ρητινοπαραγωγής της χώρας. (Σημερινή ετήσια παραγωγή της περιοχής: 800 t με δυνατότητα να αυξηθεί στους 1.400 t). Οι ιδύνοντες της ΕΛΕΒΜΕ (και κατά πάσα πιθανότητα και οι φινλανδοί σύμβουλοι της) θεωρούν τον τρόπο με τον οποίο το Δασαρχείο διαχειρίζεται τα δάση 'συντηρητικό' και 'αρχαϊκό'. Η ΕΛΕΒΜΕ υποστηρίζει την αποψιλωτική δασοπονία και την φύτευση νέων ομήλικων συστάδων, την αντικατάσταση της χαλεπίου πεύκης από την *Pinus maritima*, την αύξηση της πυκνότητας του δικτύου των δασικών δρόμων, τη χρήση συγχρόνων μηχανημάτων κοπής (τα οποία αρνούνται σήμερα να χρησιμοποιήσουν οι δασεργάτες).

Εξόρυξη

Τα κοιτάσματα λευκόλιθου στην Β. Εύβοια είναι τα πλουσιότερα στην Ελλάδα και παράγουν πρώτης ποιότητας προϊόν.

Ο λευκόλιθος συναντάται είτε σε φλέβες εμφανιζόμενες σε ρήγματα ή σε ζώνες διαρρήξεως του σερπεντινωμένου περιδοτίτη. Επειδή ο λευκόλιθος προέρχεται από την εξαλλοίωση του περιδοτίτη, η συγκέντρωση του μεταλλεύματος μειώνεται με το βάθος. Ως εκ τούτου, η επιφανειακή εξόρυξη είναι η